

УДК 78.03«19»

*Яцкова Л.В. – магістрант фак-ту
музичного мистецтва РДГУ*

КОМПОЗИТОРСЬКА СПАДЩИНА ДЖОРДЖА ГЕРШВІНА В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

Двадцяте століття посідає вагоме місце в суспільно-політичному та культурно-мистецькому житті людства. У цю епоху історію музики можна розглядати як період продовження традицій, заснованих у ХІХ ст. і пов'язаних із творчістю багатьох композиторів, об'єднаних спільною ознакою: навчання в провідних європейських музичних закладах, де їх художні смаки, мислення, уява та виконавські навички формувалися в руслі західноєвропейської музики. Важливим етапом в історії музики цього періоду є становлення та утвердження самостійної американської композиторської школи. Сформувався пласт талановитих і оригінальних композиторів, що зробили вагомий внесок у розвиток музичної культури. Серед них значне місце належить Джорджу Гершвіну – композитору, виконавцю, якого вважають одним із засновників американської композиторської школи. Йому першому вдалося поєднати класику та американський джаз, що на той час лише формувалася. Як відомо, спроби поєднати вищезазначені напрями можна побачити в творах багатьох американських композиторів, але саме Гершвіну вдалося талановито перевтілити елементи негритянського фольклору і джазу в музичні форми європейських традицій.

У цьому сенсі цікаво висловився відомий диригент Вальтер Дамрош: «Багато композиторів ходили навколо джазу, як кішка навколо миски з супом, чекаючи доки він охолоне, і тоді вони зможуть поласувати, не обпікаючи собі язика, які так звикли до прохолодної дистильованої рідини, приготованої кухарями з класичної школи. Леді Джаз, одягнена в інтригуючі ритми, протанцювала через увесь світ, досягнувши до ескімосів на Півночі та полінезійців на Півдні. Але у всіх своїх подорожах, незважаючи на захоплюючу популярність, вона не зустріла лицаря, який зміг би підняти її до такого рівня, щоб бути допущеною у респектабельну музичну спільноту. Джордж Гершвін, здається, зміг звершити диво. Він зробив це сміливо, одягнувши вкрай незалежну і дуже свавільну молоду леді в класичну сукню Концерту. При цьому він ні на йоту не позбавив чарівності її постать. Він – принц, який, взявши Попелюшку за руку, відверто оголосив про неї перед усім світом як про принцесу, незважаючи на гнів її заздрісних сестер» [9; 178].

Пізніше, коли Джордж досягнув визнання, він писав: «Джаз – це музика. Її пишуть тими ж нотами, якими писав Бах... Джаз – це вираження енергії Америки... Джаз – обличчя Америки, в тому сенсі, що він по-своєму виразив нас самих. Це чисто американське мистецтво, яке залишиться жити, не обов'язково у вигляді джазу як такого, але, без сумніву, так чи інакше, залишить слід у музиці майбутнього... Я вважаю джаз народною музикою, що володіє великими можливостями. Більше, ніж будь-який інший стиль музичного фольклору, джаз увійшов в тіло та кров американського народу. Я переконаний, що він може стати основою для симфонічних творів...» [10; 254].

Джордж Гершвін здобув популярність не лише в своїй країні. Любов до нього у Європі була настільки великою, що він став єдиним американським композитором, біографію якого брали до друку видавництва Старого Світу. Американський дослідник Девід Юен написав декілька книг про Гершвіна, виданих у Лондоні та перекладених на багато мов світу: в'єтнамську, іврит, японську, китайську, словацьку, італійську, болгарську, португальську, іспанську, російську.

Найбільш повна монографія – це переклад книги Девіда Юена «Джордж Гершвін. Шлях до слави», а також монографія Едуарда Волинського «Джордж Гершвін». Поодинокі статті та публікації можна побачити в музичній періодиці, зокрема журналах «Джаз»,

«Музика і час», «Музичне життя». Є література, де Гершвіна зображено в контексті американської історії та культури, а саме: В.Конен «Шляхи американської музики», «Народження джазу», «Етюди про зарубіжну музику»; Г.Шнеерсон «Портрети американських композиторів»; І.Мартінов «Нариси про зарубіжну музику». Проте глибокого дослідження композиторської діяльності Джорджа Гершвіна досі не проведено.

Метою статті є розкриття творчості Джорджа Гершвіна крізь призму світових та джазових творів (на прикладі творів «Рапсодія в блюзових тонах» та «Поргі і Бесс»).

Свою кар'єру ще молодий, малоосвічений Джордж почав у жанрі популярної музики, коли йому виповнилось лише сімнадцять років. Проте він писав не лише популярну музику, джаз. У його творчості знаходимо найкращі зразки класичної музики. Відтак Гершвін успішно зумів помирити два музичних світи, зробивши вагомий внесок у кожний з них. З перших творів відчувається індивідуальний стиль композитора. Він здобув підтримку не лише серед шанувальників, але й серед критиків, які одноголосно вихваляли твори Гершвіна, відмічаючи його талант та надзвичайну відданість мистецтву.

На перший погляд може здатися що Гершвін наслідував європейських композиторів, оскільки його творчий почерк зовсім не співпадав з основною течією розвитку американського джазу. Проте він лише використовував окремі риси джазу в музичних жанрах і формах європейських традицій. Не випадково Гершвін увійшов в історію музичної культури як геніальний представник симфонічної музики й зокрема «симфоджазової». Як зауважив Б.Гнилов: «Ефектно звучний і в певному сенсі цікавий термін «симфоджаз» ніби раз і назавжди зняв проблеми теоретичного засвоєння даної музики, надовго відштовхнув від неї дослідників як джазового, так і академічного мистецтва» [2; 61].

Визнання Джорджа Гершвіна як композитора-професіонала остаточно перетнуло національні кордони лише тоді, коли він став автором твору «Рапсодія в блюзових тонах» для фортепіано з оркестром. Цей симфонічний твір написаний у 1924 році в європейських традиціях, де автор втілює красу раннього джазу – його темпераментність, можливість вільної імпровізації, яскраві темброві забарвлення з поєднанням різних інструментів оркестрової групи. Він показав захоплюючі, енергійні, синкоповані ритми джазу, незвичайну гармонічну структуру та темперацію блюзів. Образи та інтонації, що склалися пізніше, він втілює у звуки європейського симфонічного оркестру, поєднав їх із художніми прийомами класичної музики. Цей твір досить оригінально підкреслює яскраві риси своєї трактовки фортепіанного стилю Ф.Ліста та С.Рахманінова.

«Рапсодія в блюзових тонах» написана у вільній формі без певних закономірностей. Гершвін зумів вдало поєднати різні характери, темпи, жанрові особливості. Недостатня досконалість форми відступає далеко на задній план у порівнянні з силою обдарування композитора, що проявляється у кожному такті партитури.

Після написання «Рапсодії», що стала вершиною світової джазової та класичної музики, Гершвін здобув визнання як композитор у мистецькому середовищі, зумівши надати своїй музиці вагомий значення. Згодом композитор береться за написання опери «Поргі і Бесс», що стала квінтесенцією його творчого доробку. Думки про написання національної опери виникли в нього від враження п'єси Дюбоза Хейварда «Поргі» на сюжет із життя негрівської бідноти. Щоб пройтися змістом їхнього життя, композитор поринув на кілька місяців у їхнє середовище, де вивчав особливості негрівської музики, мови, побуту, душевного стану. Ця опера відіграла виключну роль в історії американської й загалом світової культури.

Цікавим є той факт, що героями першої національної американської опери є негрівський народ. І це не випадково, оскільки у той час, живучи далеко від міст, темношкірі найменшою мірою піддавалися впливу американського міського побуту. Вони зберегли традиції, свіжість і гостроту почуттів, природність у ставленні один до одного. Майже жебраки – такі герої опери проживають у робочому поселенні віддаленої провінції. Їхнє життя проходить на вулиці, завжди насичене подіями, наповнене різноманітними

барвами. Джордж Гершвін зумів майстерно передати не лише почуття героїв, але й особливості життя та побуту темношкірих жителів.

У музичній мові опери композитор співставляє багато різнохарактерних інтонацій – від величних наспівів негритянських народних пісень до ліричних блюзів і гротескних джазових ритмів. Їхня ладова своєрідність виражена в гармонічній складовій. Він досить широко використовує кварто-квінтові співзвуччя та їхні послідовності, характерні для негритянського хорового співу. Потрібно віддати належне талановитому композитору, який по-особливому використовує засоби музичної виразності, що незмінно служать розкриттю його творчого задуму.

«Поргі і Бесс» – твір, який багато в чому відступає від класичних оперних канонів: темп розвитку досить швидкий, зміна контрастних епізодів не є характерною для класичної опери. Композитор не відмовляється від закінчених сольних і ансамблевих номерів, але і вони рідко нагадують арії та дуети класичної опери, а швидше за все наближенні до пісні. При цьому кожен номер пов'язаний з розвитком драматургічної дії. «Поргі і Бесс» натхнений ідеалами, відтворений яскравими художніми засобами виразності, підкреслений рисами зрілої і самостійної майстерності митця. Ця колоритна музика глибоко увійшла в традиції народної творчості, розвиваючи їх в дусі нового мистецтва. «Я сподіваюся, – писав Гершвін, – що моя опера буде чимось абсолютно новим... Для цього я намагаюся знайти хвилюючі драматичні ефекти...» [9; 197].

Отже, Джордж Гершвін володів унікальними здібностями композиторської майстерності, прокладав нові шляхи в музиці, які наслідували інші композитори. Саме Гершвін переконав власною творчістю багатьох музикантів світу в художніх цінностях музичних народних традицій Америки та в їхній особливій привабливості для класичної й джазової музики. Він зумів не закритися лише в рамках джазової музики, розуміючи, що живе та музика, яка передає художній зміст, почуття людини, тісно переплетеними з фольклорними традиціями. Тому і прагнув створювати зразки високого мистецтва. Гершвін залишив по собі кілька оркестрових творів: дві рапсодії, один фортепіанний концерт, музичну поему, увертюру та варіації для фортепіано з оркестром, що свідчить про багату палітру творчого доробку композитора.

Список використаної літератури

1. *Вольнський Э.И.* Дж. Гершвін: Популярная моногр. / Э.И. Вольнський. – 2 изд. – Л.: Музыка, 1988. – 80 с.
2. *Гнилов Б.Г.* Между симфоджазом и блюзконцертом. О музыке Дж. Гершвина для фортепиано с оркестром / Б.Г. Гнилов // Музыка и время. – 2005. – № 7. – С. 61-65.
3. *Конен В.* Этюды о зарубежной музыке / В.Конен. – М., 1975. – 408 с.
4. *Корябин И.* «Порги и Бесс» в оригинале / И.Корябин // Музыкальная жизнь. – 2008. – № 8. – С. 14.
5. *Мартынов И.* Очерки о зарубежной музыке первой половины XX века / И.Мартынов. – М., 1970. – 504 с.
6. *Музыка XX века:* Очерки: В 2-х ч. – Ч. 2, кн. 3. – М.: Музыка, 1980. – 589 с.
7. *Павлишин С.* Музыка XX століття: Навч. пос. / С.Павлишин. – Львів: БаК, 2005. – 232 с.
8. *Павлишин С.* Про деякі тенденції розвитку сучасної зарубіжної музики / С.Павлишин. – К., 1976. – 66 с.
9. *Шнеерсон Г.* Портреты американских композиторов. Очерки / Г.Шнеерсон. – М.: Музыка, 1977. – 232 с.
10. *Юэн Д.* Джордж Гершвін: Путь к славе / Пер. с англ. / Д.Юэн. – М.: Музыка, 1989. – 287 с.

Резюме

Розкривається роль та місце творчої спадщини Джорджа Гершвіна в контексті історії світової музичної культури першої половини XX ст. та шляхи досягнення успіху.

Ключові слова: симфоджаз, музичне мистецтво, композиторська діяльність, засоби музичної виразності.

Summary

Yatskova L. Composer's inheritance of George Gershwin is in the context of world musical culture of the first half of XX of century

In the article a role and place of creative inheritance of George Gershwin open up in the context of history of world musical culture of the first half of XX of century and ways of achievement of success.

Key words: Symfojazz, musical Art, composer activity, meams of musical expression.

Надійшла до редакції 22.10.2012 р.